

ỨNG DỤNG YẾU TỐ TẠO HÌNH CỦA TRANH DÂN GIAN KIM HOÀNG VÀO BÀI THIẾT KẾ THỜI TRANG TRONG DẠY HỌC MỸ THUẬT TẠI TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ

NGUYỄN THỊ HOÀN

Email: hoan201081@gmail.com

Học viên K11 Lý luận và phương pháp dạy học Mỹ thuật

APPLICATION OF FIGURES OF TRADITIONAL PICTURE OF KIM HOANG IN FASHION DESIGN IN ART TEACHING AT SECOND HIGH SCHOOL

TÓM TẮT ↔ ABSTRACT

Tại cửa ngõ thủ đô, sát đất kinh kì, tranh dân gian Kim Hoàng vươn mình tỏa sáng không chỉ bởi nét đẹp ở nội dung có ý nghĩa sâu sắc mà còn ở nghệ thuật tạo hình độc đáo, mang sắc thái duyên dáng, tôn nghiêm của nó – một thời huy hoàng, rực rỡ. Tranh Kim Hoàng là một dòng tranh dân gian đặc sắc của Việt Nam, một dòng tranh hội tụ tương đối đầy đủ nhất về đẹp giao thoa của nhiều dòng tranh dân gian khác mà vẫn có sức hấp dẫn riêng, toát nên vẻ đẹp kì thú. Trải qua bao thăng trầm của lịch sử, tranh Kim Hoàng vẫn tồn tại với những nét độc đáo, tiêu biểu cho nghệ thuật dân gian nước nhà. Bởi thế, tranh dân gian Kim Hoàng đã tạo nguồn cảm hứng sáng tạo trong dạy và học tại các trường phổ thông. Bài viết đặt vấn đề tìm hiểu về ứng dụng yếu tố tạo hình của tranh dân gian Kim Hoàng trong việc giảng dạy Mỹ thuật ở cấp trung học cơ sở nhằm giáo dục những thế hệ học sinh biết yêu thích cái đẹp và cảm nhận được nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Kim Hoàng. Mặt khác còn giúp học sinh phát huy tối đa khả năng sáng tạo, học tập tích cực để đạt hiệu quả tối ưu nhất của bản thân thông qua một số phương pháp, trò chơi trong quá trình học tập.

Từ khóa: Nghệ thuật tạo hình, giảng dạy, môn mỹ thuật

At the gateway to the capital, close to the capital's land, Kim Hoang's traditional paintings shine not only because of the beauty in the profoundly meaningful content but also the unique visual arts with charming nuances. Kim Hoang's paintings are a unique line of traditional paintings of Vietnam that converge to the fullest the beauty of the interference of many other traditional paintings but still have their own charm, exuding an interesting beauty. Experiencing many ups and downs of history, Kim Hoang's paintings still exist with unique features, typical for the art of the country. Therefore, Kim Hoang's traditional paintings have created creative inspiration in teaching and learning at high schools. The article asks about the application of visual elements of traditional Kim Hoang paintings in teaching Fine Arts at the lower secondary level to educate generations of students to love beauty and feel art. plastic art in Kim Hoang paintings. On the other hand, it also helps students maximize their creativity, learn actively to achieve their best efficiency through several methods and games in the learning process.

Keywords: Visual arts, teaching, fine arts

EDUCATION

DẪN NHẬP

Nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Kim Hoàng có nhiều yếu tố thú vị gắn liền với cách tạo hình của các em học sinh. Mặt khác, tạo hình tranh dân gian Kim Hoàng còn phù hợp với tâm lý lứa tuổi và tư duy trừu tượng của thế hệ trẻ thông qua đường nét, hình dáng và màu sắc, nó không chỉ thể hiện sự hồn nhiên, ngây ngô của tâm hồn trẻ thơ mà còn mang tính ước lệ cao. Màu sắc trong tranh của các em thường được sử dụng chủ yếu là các gam màu nóng như: đỏ, vàng, cam... có nhiều điểm tương đồng với dòng tranh dân gian Kim Hoàng.

1. Đặc điểm chung về ngôn ngữ tạo hình của tranh dân gian Kim Hoàng

Tranh dân gian Kim Hoàng mang đầy đủ những yếu tố đặc trưng của một dòng tranh riêng biệt. Với bố cục đa dạng và chất liệu độc đáo đã tạo được nét đẹp, thẩm mỹ riêng cho dòng “tranh đỏ” vang bóng một thời.

Bố cục trong tranh Kim Hoàng phong phú và đa dạng: bố cục tranh có hình chữ nhật, hình tròn, hình e – lip, hình tam giác, hình vuông, ... Ngoài ra, tranh dân gian Kim Hoàng có một đặc điểm riêng biệt mà các dòng tranh dân gian khác không có. Đó là các câu thơ Hán tự được viết theo lối chữ thảo trên góc trái bức tranh và là bùa trấn tà ma. Cả thơ và hình vẽ tạo nên một bố cục chính thể hài hoà, chặt chẽ cho tranh. Dù tranh mang bố cục nào thì cũng luôn đảm bảo tính chặt chẽ, thể hiện rõ ý đồ của tác giả muốn gửi gắm qua tranh đến với người xem.

Màu sắc của dòng tranh dân gian Kim Hoàng thường dùng mực tàu cùng các loại màu sắc có nguồn gốc từ tự nhiên, trộn với chất kết dính là keo da trâu, khác với tranh Đông Hồ là dùng hồ nếp. Màu trắng tạo ra từ phần nghiền nhuyễn, thạch cao trộn với nước, màu đỏ lấy từ son, màu xanh chàm từ mực tàu hoà với nước chàm, màu đen từ tro rom rạ, màu xanh từ gi đồng, màu vàng từ nước ép của cây dành dành. Màu sắc của tranh này tươi tắn, rực rỡ và ấn tượng với những màu như đỏ điều, đỏ hiên, đỏ sen, vàng yến, mặc dù trải qua thời gian dài vẫn gìn giữ được lâu bền sắc thắm buổi ban đầu, đặc biệt phù hợp với dòng tranh Tết. Bởi vậy, màu sắc là yếu tố tiếp theo làm nên giá trị của tranh Kim Hoàng và điều này không phải dòng tranh nào cũng làm được.

2. Giá trị văn hóa lịch sử tranh dân gian Kim Hoàng trong chương trình giáo dục mỹ thuật trung học cơ sở

Tranh dân gian Kim Hoàng mang tính chất dân tộc sâu đậm, cụ thể là tính chất vùng miền rõ rệt. Yếu tố tạo hình của tranh góp phần phong phú cho nền Mỹ thuật Việt Nam đa dạng nét văn hóa truyền thống, thêm độc đáo. Mà nét đặc trưng trong yếu tố tạo hình

tranh dân gian Kim Hoàng được thể hiện qua nội dung chủ đề đường nét, màu sắc mang đậm chất dân gian thể hiện rõ bản sắc văn hóa dân tộc được các em học sinh tiếp cận và học tập cũng như luyện tập trong những giờ học mỹ thuật thì chắc chắn rằng chất lượng dạy và học sẽ cao cũng như sản phẩm mà chính các em học sinh tạo ra sẽ có hiệu quả hơn rất nhiều. Không những thế, học sinh sẽ không còn thấy tiết học nhàm chán, thêm yêu thích môn học, trân trọng sản phẩm do cha ông chúng ta tạo ra.

Ví dụ như bức “Thần Kê”, GV giúp HS cảm nhận rõ yếu tố tạo hình độc đáo về hình tượng con gà trong tâm thức người dân làng Kim Hoàng xưa. Trong tranh, ta thấy được vóc dáng vừa duyên dáng uyển chuyển ở bộ lông sắc sảo, được tạo bởi sự linh hoạt của đường nét mà nghệ nhân tạo ra. Không chỉ ở đường nét mà ở cả cách thể hiện màu sắc bức tranh choáng ngợp màu đỏ rực rỡ từ tông nền đến chi tiết cũng cho thấy giàu giá trị văn hóa lịch sử riêng vùng miền. Người vùng quê Hoài Đức vốn tôn thờ màu đỏ, màu thịnh vượng, no ấm, đủ đầy, phồn thực. Màu của ánh mặt trời, màu gọi bình minh, gọi sự sống. Vậy nên được tận dụng triệt để đưa vào tranh đã tạo uy lực cho “Thần Kê” thêm phần linh thiêng.

Có thể nói, tranh dân gian Kim Hoàng là dòng tranh thể hiện được nét tinh hoa dân tộc và giá trị văn hóa lịch sử đậm đà bản sắc riêng. Những giá trị trong yếu tố tạo hình của dòng tranh này để lại cho thế hệ sau một kho tàng kiến thức đồ sộ, huyền bí, hấp dẫn về lĩnh vực đồ họa và hội họa. Nó xứng đáng để thế hệ sau tìm về loại hình nghệ thuật truyền thống mà ngưỡng mộ, học hỏi và quá cần thiết được đưa vào vận dụng, học tập môn Mỹ thuật tại trường THCS.

3. Một số biện pháp giúp học sinh cảm nhận và phát triển yếu tố tạo hình qua tranh dân gian Kim Hoàng

Hiện nay, dân trí được nâng cao, nhu cầu nâng cao chất lượng cuộc sống, quan niệm về cái đẹp được tôn vinh, cảm thụ, lĩnh hội. Vì vậy có tác động trực tiếp đến bộ môn mỹ thuật giảng dạy trong các trường phổ thông. Mỹ thuật đã trở thành môn học được nhiều phụ huynh học sinh yêu thích, lựa chọn theo học và theo đuổi để thành nghề có giá trị trong xã hội. Đây là quy luật vận động tất yếu, bởi bản năng con người luôn khát vọng vươn tới cái đẹp. Giáo viên mỹ thuật sẽ là đối tượng đưa đò, truyền cảm hứng, giúp cho học sinh biết cảm thụ, vận dụng, sáng tạo về cái đẹp một cách đúng đắn, đầy đủ. Muốn vậy, cần giáo giục học sinh hiểu được yếu tố và các ngôn ngữ tạo hình trong mỹ thuật là nền tảng căn bản và cần thiết khi tiếp cận bộ môn này. Dù học sinh có năng khiếu, yêu thích môn vẽ nhưng cần phải có các kiến thức, kĩ năng chuẩn để hình thành tư duy sáng tạo cái đẹp; nhằm thể hiện tốt tác phẩm của mình khi biết cách

EDUCATION

xây dựng bố cục, đường nét, màu sắc cụ thể hợp lý.

Trong quá trình giảng dạy, việc giúp học sinh trải nghiệm thực tế cực kì quan trọng. Hiện nay không chỉ qua sự hỗ trợ video, hình ảnh ở các bài giảng trên powerpoint mà còn có thể chuẩn bị để mô phỏng cách in và vẽ tranh Kim Hoàng bằng ván khắc cao su lên giấy rồi giúp học sinh mô phỏng trên các sản phẩm đồ dùng hàng ngày như: mũ, áo, giày dép... Vì vậy, tôi luôn chuẩn bị các phương tiện dạy học phù hợp để khơi dậy tính sáng tạo cho học sinh. Đó là yếu tố quan trọng quyết định thành công trong việc dạy và học.

Vận dụng yếu tố tạo hình trong tranh dân gian Kim Hoàng qua một số quy trình trong các chủ đề thời trang môn mỹ thuật. Quy trình tạo hình 3D – tiếp cận theo chủ đề: Quy trình 3D này hướng học sinh đến việc vận dụng kiến thức học được để làm đẹp các sản phẩm phục vụ cuộc sống. Từ đó, các em sẽ phát huy được tính chủ động, sáng tạo, tìm ra nhiều hướng thể hiện riêng cá nhân, bộc lộ cái tôi trong nghệ thuật khi trình bày sản phẩm của mình. Qua bài học tìm hiểu về yếu tố tạo hình trong tranh dân gian Kim Hoàng, GV cho học sinh quan sát một số hình ảnh tranh dân gian Kim Hoàng, qua đó các em có thể học hỏi được cách sắp xếp bố cục, hình ảnh, màu sắc nhân vật 3D trong sản phẩm mỹ thuật của mình. Mặt khác GV giúp học sinh nảy ra ý tưởng, rồi tìm cách thể hiện. Từ khâu chọn vật liệu, chọn cách thể hiện, đến chọn nguyên bản tác phẩm tranh hay một họa tiết trong tranh Kim Hoàng để đưa vào sản phẩm sao cho phù hợp thẩm mỹ, mang tính ứng dụng cao.

Quy trình vẽ tranh theo giai điệu âm nhạc: Với hoạt động này có thể tổ chức cho học sinh học nhóm thảo luận câu hỏi tìm hiểu về tranh dân gian Kim Hoàng. Rồi từ đó, tìm thấy cái hay, đẹp trong yếu tố tạo hình của dòng tranh này, đưa vào sản phẩm ứng dụng dưới góc độ kích thích của âm nhạc. Có thể thấy, đây là quy trình rất hiệu quả trong mục đích giáo dục thẩm mỹ về các giá trị nghệ thuật cổ. Thông qua quy trình vẽ theo âm nhạc, giáo viên giúp học sinh biết cách vận dụng các yếu tố đường nét, màu sắc của tranh Kim Hoàng vào các sản phẩm ứng dụng thời trang.

Quy trình vẽ sáng tạo thành các câu chuyện: Quy trình vẽ sáng tạo thành các câu chuyện trong giáo dục Mỹ Thuật giúp học sinh được phát triển không ngừng và có sự khác biệt ở mỗi em về khả năng quan sát, trí nhớ, trí tưởng tượng, cách thức thể hiện con người, con vật, đồ vật về hình dáng, đặc điểm, cấu trúc, tỉ lệ... Các em được kích thích thông qua các khả năng của bản thân cũng như trải nghiệm sự đặc sắc trong tranh dân gian Kim Hoàng, qua đó hình thành tư duy thẩm mỹ liên quan đến việc sử dụng ngôn ngữ tạo hình, trong đó có nội dung, bố cục, hình ảnh, đường nét, màu sắc. Dưới sự hướng dẫn của cô giáo từ vận

dụng cách sử dụng đường nét, bố cục hay những kĩ thuật vẽ màu, cách đặt màu cạnh nhau, các em đã tạo nên những sản phẩm mang những phong cách riêng của mình, đa dạng về hình thức thể hiện, sắc màu tươi tắn mà không đơn điệu, nhạt nhòa như trước đây.

Có thể nói, dạy học phát huy năng lực sáng tạo, khả năng độc lập của học sinh là phương pháp dạy học nhằm làm cho hoạt động trí óc và hoạt động chân tay kết hợp chặt chẽ với nhau. Trong quá trình học tập, các em thực hiện các nhiệm vụ học tập và hoàn thành các sản phẩm hoạt động Mỹ thuật, có sự kết hợp một cách khéo léo, linh hoạt giữa hoạt động trí tuệ và hoạt động tay chân. Trong đó các em tự lực thực hiện trong nhóm một nhiệm vụ học tập phức hợp, gắn với các vấn đề thực tiễn về tranh dân gian Kim Hoàng, kết hợp lý thuyết và thực hành, có tạo ra các sản phẩm Mỹ thuật. Đặc biệt, phát huy tính chủ động tích cực, lấy người học làm trung tâm đang là phương pháp được triển khai ở tất cả các môn học, trong đó có mỹ thuật. Phương pháp này tạo điều kiện cho các em học sinh chủ động tìm hiểu, lĩnh hội kiến thức, tự tìm cách giải quyết vấn đề một cách độc lập.

Để làm mới những phương pháp giảng dạy truyền thống, mang tính hàn lâm, gò bó, gây hạn chế khả năng sáng tạo, bộc lộ cái tôi cần thiết trong học tập, nhất là học nghệ thuật. các giờ học mỹ thuật có thể cải hoạt động trò chơi mở đầu tiết học hoặc giữa, hay cuối để củng cố kiến thức bài. Đương nhiên, trò chơi phải có yếu tố gắn với nội dung bài học. Trò chơi là một phần quan trọng, rèn luyện trí tuệ lẫn phẩm chất cho học sinh, kích thích tư duy chủ động sáng tạo phong phú nội dung chủ đề và hình thức thể hiện.

Ngoài ra, học trải nghiệm sáng tạo là một cách học thông qua thực hành, với quan niệm việc học, tìm hiểu nét đặc sắc của dòng tranh dân gian Kim Hoàng là quá trình tạo ra tri thức mới trên cơ sở trải nghiệm thực tế, dựa trên những đánh giá, phân tích trên những kinh nghiệm, kiến thức sẵn có bằng hình thức tham quan thực tế. Như vậy, thông qua các hoạt động trải nghiệm, học sinh được cung cấp kiến thức, kỹ năng từ đó hình thành những năng lực, phẩm chất và kinh nghiệm. Hoạt động trải nghiệm dành cho học sinh như in tranh, trải nghiệm cùng với nghệ nhân Kim Hoàng. Đặc biệt, các hoạt động tô tranh dân gian Kim Hoàng, vẽ trên túi, trên quạt giấy, vẽ trên mặt nạ truyền thống hay vẽ tranh tập thể tương tác với nghệ nhân Kim Hoàng đã mang đến nhiều trải nghiệm thú vị cho các em học sinh. Giáo viên kết hợp với phụ huynh học sinh và nhà trường nhân các hoạt động ngoại khóa, tổ chức cho các em tham quan tại bảo tàng và làng Kim Hoàng để tận mắt nhìn lại những tác phẩm tranh Kim Hoàng được phục dựng cùng các chứng tích để lại của một dòng tranh từng huy hoàng, rực rỡ. Đồng thời gặp gỡ, trao đổi lắng nghe các giai

EDUCATION

thoại về dòng tranh này qua các cụ là nhân chứng sống tại vùng đất nhỏ sĩ ấy. Qua đó, các em được tham gia in ấn, tô vẽ mô phỏng tranh. Những trải nghiệm này giúp học sinh có khả năng nhận định chính xác về đường nét, màu sắc tranh Kim Hoàng hơn. Cũng rèn khả năng tư duy và kỹ năng mỹ thuật tốt hơn, hào hứng, say mê ứng dụng vào các sản phẩm thực tế.

Trong chủ đề thiết kế thời trang môn mỹ thuật, học viên cho học sinh tìm tòi, cảm nhận về đẹp của yếu tố tạo hình tranh dân gian Kim Hoàng, rồi trải nghiệm, mô phỏng cách làm tranh và đưa nó vào các thiết kế thời trang. Yêu cầu học sinh so sánh với những sản phẩm hiện đại và sản phẩm mang hơi hướng dân tộc của Kim Hoàng để thấy sự cuốn hút, lí thú ở đó.

Kết luận

Kim Hoàng là một trong những dòng tranh dân gian nổi tiếng. Tranh Kim Hoàng được làm thủ công, in bằng bản mộc trên giấy hồng điều hay giấy vàng tàu, màu thường dùng mực tàu kết hợp với các loại màu sắc có nguồn gốc tự nhiên, một kỹ thuật vẫn được kế thừa và phát triển trong Đồ họa tạo hình ngày nay. Ngôn ngữ nghệ thuật tạo hình trong tranh được chất lọc, hình tượng nhân vật mang tính khái quát cao... Vì thế, tranh dân gian Kim Hoàng không chỉ hấp dẫn về hình thức mà nội dung vô cùng tinh tế, sâu sắc làm thỏa mãn tâm tư tình cảm của các tầng lớp nhân dân trong xã hội. Những nội dung trong tranh vừa phản ánh được hiện thực xã hội, vừa làm cho những giá trị chuẩn mực được truyền bá rộng rãi, góp phần làm cho cuộc sống trở nên tươi đẹp, phù hợp để khai thác đưa vào dạy học Mỹ thuật cho học sinh bậc trung học cơ sở.

Trước sự phát triển công nghiệp hóa hiện nay, những giá trị truyền thống bị lãng quên. Việc khai thác các giá trị nghệ thuật dân gian là điều cần thiết, cấp bách, nhằm giúp thế hệ trẻ được tiếp cận, gìn giữ, học hỏi, tiếp thu những tinh hoa nghệ thuật tạo hình truyền thống của cha ông để lại. Vấn đề “Ứng dụng yếu tố tạo hình tranh dân gian Kim Hoàng vào bài thiết kế thời trang trong dạy học mỹ thuật tại trường THCS Lam Điền, Chương Mỹ, Hà Nội” hướng đến các biện pháp rèn luyện yếu tố ngôn ngữ tạo hình, nâng cao hiệu quả giáo dục thẩm mỹ cho học sinh; Góp phần nâng cao khả năng tư duy tạo hình trong mỹ thuật và kỹ năng ứng dụng vào sản phẩm thực tế cho học sinh hiệu quả

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phan Anh (2018), *Tranh đồ làng Kim Hoàng hồi sinh trong trường học*, Báo Giáo dục Thủ đô, số 101+102, tháng 5-6/2018, Hà Nội.
2. Trần Trung Hiếu (2017), *Tranh dân gian Việt Nam: Lịch sử và các dòng tranh nổi tiếng*, Handhome.net.
3. Phan Ngọc Khuê (2018), *Tranh dân gian Kim Hoàng Hà Nội*, Nxb Hà Nội.
4. Trần Hữu Sơn (2017), *Văn hóa dân gian ứng dụng*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.